

Міжнародна соціальна безпека в умовах військової агресії

Книга присвячена надзвичайно актуальній проблемі міжнародного права, яка стосується захисту соціальних інтересів націй та індивідуальних прав людей в умовах військової агресії. Автор вивчає вплив військової агресії на соціальну сферу та права громадян, аналізує роль міжнародного права у захисті людських соціальних прав та забезпеченні гуманітарного захисту під час конфліктів.

У науковій роботі розглядаються ключові теоретичні та практичні проблеми забезпечення соціальної безпеки на міжнародному рівні. Здійснено теоретико-правову характеристику таких проблем на прикладі Афганістану, Сирії, Палестини, Молдови, Грузії, а також російсько-української війни. Автор аналізує відповідність міжнародних документів і конвенцій з універсальними принципами міжнародного права в контексті військових дій та їх впливу на соціальну стабільність та безпеку.

Даний посібник призначений для вчених, практиків і студентів, які цікавляться проблемами міжнародного права та права соціального забезпечення.

ОЛЕКСАНДР ВАРЕНИК

**МІЖНАРОДНА
СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ**

Навчальний посібник

ЮРИНКОН ІНТЕР
Київ-2024

УДК 341.31/.32:351.84](075.8)

В18

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Факультету міжнародних відносин
Національного авіаційного університету
(Протокол № 3 від 05 березня 2024 р.)*

Вареник Олександр.

В18 Міжнародна соціальна безпека в умовах військової агресії: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 272 с.

ISBN 978-966-667-865-5

Книга присвячена надзвичайно актуальній проблемі міжнародного права, яка стосується захисту соціальних інтересів націй та індивідуальних прав людей в умовах військової агресії. Автор вивчає вплив військової агресії на соціальну сферу та права громадян, аналізує роль міжнародного права у захисті людських соціальних прав та забезпеченні гуманітарного захисту під час конфліктів.

У науковій роботі розглядаються ключові теоретичні та практичні проблеми забезпечення соціальної безпеки на міжнародному рівні. Здійснено теоретико-правову характеристику таких проблем на прикладі Афганістану, Сирії, Палестини, Молдови, Грузії, а також російсько-української війни. Автор аналізує відповідність міжнародних документів і конвенцій з універсальними принципами міжнародного права в контексті військових дій та їх впливу на соціальну стабільність та безпеку.

Даний посібник призначений для вчених, практиків і студентів, які цікавляться проблемами міжнародного права та права соціального забезпечення.

УДК 341.31/.32:351.84](075.8)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-865-5

© Вареник Олександр, 2024

© Юрінком Інтер, 2024

ВСТУП..... 4

РОЗДІЛ 1

1.1. Міжнародна соціальна безпека:
наукова інтерпретація та ознаки..... 7

1.2. Види принципів міжнародної соціальної безпеки 29

1.3. Класифікація функцій міжнародної соціальної безпеки..... 45

РОЗДІЛ 2

2.1. Міжнародна соціальна безпека в умовах воєнного
стану в Україні: нормативно-правова база..... 55

2.2. Класифікація міжнародних органів
у забезпеченні соціальної безпеки: функції та роль 74

РОЗДІЛ 3

3.1. Соціальна безпека людини під час військового
конфлікту в Афганістані..... 101

3.2. Соціальна безпека людини під час військового
конфлікту в Сирії 119

3.3. Соціальна безпека людини під час військового
конфлікту у Палестині..... 132

РОЗДІЛ 4

4.1. Проблеми міжнародної соціальної безпеки
на прикладі Молдови..... 143

4.2. Проблеми міжнародної соціальної безпеки
на прикладі Грузії 177

4.3. Оптимізація соціальної безпеки України
як складової міжнародної соціальної безпеки 228

ВИСНОВКИ..... 243

ЛІТЕРАТУРА 258

ВСТУП

У загальнотеоретичному розумінні, безпекою є «стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує»¹. Це визначення відображає основне уявлення про безпеку як про відсутність загроз. Однак, сучасна наукова думка значно розширила це поняття, включаючи його багатогранні аспекти та різні сфери застосування. На сьогоднішній день поняття безпеки можна розглядати за низкою напрямків. Передусім, це національна безпека, що включає заходи, спрямовані на захист держави від внутрішніх та зовнішніх загроз. До цього напрямку належать питання військової безпеки, яка забезпечує обороноздатність країни, та невійськової безпеки, яка охоплює політичну, економічну, соціальну та інші аспекти.

Національна безпека також має тісний зв'язок із безпекою окремих груп людей та індивідуальною безпекою. Наприклад, соціальна безпека забезпечує захист від ризиків і загроз, що впливають на добробут населення, таких як бідність, безробіття, дискримінація тощо. Економічна безпека включає стабільність економічної системи, захист від фінансових криз та зловживань, а також забезпечення стабільного розвитку.

Окрім національної, існує також міжнародна безпека, яка спрямована на забезпечення стабільності та миру на глобальному рівні. Ця сфера охоплює співпрацю між державами, діяльність міжнародних організацій та механізми колективної безпеки, які спрямовані на запобігання конфліктам, тероризму та іншим глобальним загрозам.

Одним із найважливіших різновидів безпеки є соціальна безпека. Це поняття охоплює широкий спектр заходів та політик, спрямованих на захист добробуту громадян. Вона включає систему соціального забезпечення, охорону здоров'я, освіту, соціальні послуги та інші аспекти, що сприяють стабільності та розвитку суспільства. Соціальна безпека є фундаментом для гармонійного функціонування держави, забезпечуючи умови для розвитку кожного члена суспільства.

Таким чином, поняття безпеки є комплексним та багатогранним, що включає різноманітні аспекти, від військових до соціальних, та охоплює як національний, так і міжнародний рівень. Це дозволяє

---

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / [гол. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василюга-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко]. Київ: Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

всесторонньо аналізувати та оцінювати різні загрози та ризики, а також розробляти ефективні стратегії для їх запобігання та подолання.

За останнє десятиліття розуміння соціальної безпеки в Україні суттєво трансформувалось. Дуже довгий час в нашій державі відбувався перехід від розуміння соціальної безпеки, як суто захисту від зовнішніх загроз політичного та військового характеру, до більш широкого розуміння, що охоплює усі сфери суспільного життя, у тому числі конституційний порядок, захист від зовнішніх загроз, забезпечення мінімального рівня соціальних умов та соціальних благ, гарантування певного рівня якості життя людини і суспільства в цілому, мінімізації ризиків для життя, фізичного та психічного здоров'я людей тощо. Втім, за останнє десятиліття соціальна безпека знову трансформувалась у явище, яке в першу чергу пов'язується із захистом від тих загроз, які в житті кожного громадянина України принесла спочатку гібридна, а згодом і повномасштабна військова агресія російської федерації.

Як наслідок, соціальна безпека, незважаючи на гостроту соціальних проблем та небезпеку від їх наслідків, не одержала належного розвитку в системі захисту національної безпеки України. Питання соціальної безпеки громадян в Україні не набуло належної систематизації серед пріоритетних державних інтересів, визначених законом, і як наслідок нівелюється соціальна сутність та функціональна спрямованість нашої держави.

З початком повномасштабної військової агресії російської федерації проти України, поняття соціальної безпеки набуло глобального значення, виходячи за межі суто національних інтересів і стаючи складовою більш масштабних явищ. Ця трансформація підкреслює важливість дослідження міжнародної соціальної безпеки в умовах військових конфліктів, які мають значні наслідки не лише для окремих країн, але й для всього світу.

В сучасному науковому дискурсі активно обговорюються поняття «глобальної безпеки», «міжнародної безпеки» та «міжнародної соціальної безпеки». У контексті інтеграції України до Європейського Союзу та НАТО, дослідження питань міжнародної соціальної безпеки, а також ролі України в її забезпеченні, стає надзвичайно актуальним. Це має особливе значення, оскільки саме через призму міжнародної соціальної безпеки можна простежити впливи та взаємозв'язки, які формуються між національною безпекою та глобальними процесами.

Міжнародна соціальна безпека не може існувати без надійного національного фундаменту. У цьому контексті, Україна, яка протистоїть агресії, є важливим елементом глобальної системи безпеки. Її здатність забезпечити соціальну безпеку своїх громадян у таких складних умовах створює прецедент для інших держав і є прикладом того, як національні виклики можуть мати вплив на міжнародний рівень.

Важливість цього питання полягає не лише у захисті громадян окремої держави, але й у запобіганні подальшій ескалації конфліктів на глобальному рівні. Військова агресія, спрямована проти суверенної держави, несе загрозу для міжнародної стабільності та може мати ланцюгову реакцію, впливаючи на інші регіони та викликаючи нові конфлікти. Тому питання забезпечення міжнародної соціальної безпеки є невід'ємним аспектом підтримання миру і стабільності у всьому світі.

Україна, з огляду на свій стратегічний політичний курс, відіграє ключову роль у формуванні та підтримці міжнародної соціальної безпеки. Вона виступає як своєрідний барометр для міжнародної спільноти, демонструючи, як національні зусилля з протистояння агресії можуть стати основою для зміцнення глобальної безпеки. Це, в свою чергу, вимагає від міжнародного співтовариства більш активної участі у підтримці таких держав, які опинилися під загрозою військової агресії.

Таким чином, дослідження міжнародної соціальної безпеки в умовах військової агресії є критично важливим завданням для сучасної правової доктрини. Воно дозволяє не лише зрозуміти взаємозв'язок між національною та глобальною безпекою, але й розробити ефективні стратегії для запобігання подібним конфліктам у майбутньому. У цьому контексті Україна є ключовим елементом, який визначає перспективи розвитку міжнародної соціальної безпеки та формування нової архітектури глобальної безпеки.

РОЗДІЛ 1

1.1. Міжнародна соціальна безпека: наукова інтерпретація та ознаки

Розширення меж поняття соціальної безпеки обумовлено глобалізаційними процесами та зростаючою взаємозалежністю між державами. Соціальна безпека, яка традиційно включала аспекти захисту громадян від соціальних ризиків, таких як безробіття, бідність, хвороби та дискримінація, тепер охоплює також міжнародні аспекти, зокрема захист прав біженців, забезпечення гуманітарної допомоги, протидію торгівлі людьми та іншим транснаціональним загрозам.

Зокрема, для України, яка перебуває у стані війни, питання соціальної безпеки набули особливого значення. Велика кількість внутрішньо переміщених осіб, зруйнована інфраструктура, економічні труднощі та соціальна нестабільність вимагають комплексного підходу до забезпечення соціальної безпеки. У цьому контексті важливо враховувати досвід міжнародної спільноти, а також налагоджувати тісну співпрацю з міжнародними організаціями та партнерами для вирішення нагальних соціальних проблем.

Одним із ключових аспектів міжнародної соціальної безпеки є інтеграція вразливих груп населення, таких як біженці та внутрішньо переміщені особи, у нові соціальні та економічні умови. Це включає забезпечення доступу до житла, освіти, охорони здоров'я та ринку праці. Успішна інтеграція таких груп є важливим елементом як національної, так і міжнародної соціальної безпеки.

Розглядаючи зв'язок між міжнародною та національною соціальною безпекою, варто відзначити, що успішне забезпечення соціальної безпеки на національному рівні сприяє зміцненню міжнародної безпеки. Наприклад, країни з високим рівнем соціальної безпеки менш схильні до соціальних заворушень, що може мати позитивний вплив на регіональну стабільність. Навпаки, нестабільність у одній країні може мати негативні наслідки для безпеки сусідніх держав, що підкреслює важливість міжнародного співробітництва у цій сфері.

Крім того, в умовах глобальних викликів, таких як зміна клімату, пандемії та економічні кризи, координація зусиль на міжнародному рівні стає необхідною умовою для забезпечення соціальної безпеки. Спільні міжнародні ініціативи, обмін досвідом та ресурсами, а також спільне вирішення проблем можуть значно підвищити ефективність заходів з забезпечення соціальної безпеки.

Таким чином, в умовах сучасних викликів та загроз, соціальна безпека набуває нового значення, виходячи за межі національних інтересів та стаючи невід'ємною частиною глобальної безпекової архітектури. Роль України у забезпеченні міжнародної соціальної безпеки є важливою складовою її стратегічного курсу та потребує всебічного аналізу і розробки ефективних підходів до реалізації соціальних політик як на національному, так і на міжнародному рівні.

У загальноприйнятому розумінні, міжнародною безпекою є стан міжнародних відносин, при якому підтримання миру та безпеки є найважливішою метою ². Це включає не лише відсутність військових конфліктів, але й забезпечення стабільності та передбачуваності у взаємовідносинах між державами. Основою для цього є система міжнародних відносин, що функціонує на засадах дотримання загальновизнаних принципів і норм міжнародного права. Ця система включає механізми запобігання конфліктам, роззброєння, контролю над озброєннями та колективної безпеки.

Для підтримання миру та безпеки функціонує певна система міжнародних відносин, заснована на дотриманні усіма державами загальновизнаних принципів і норм міжнародного права. Порушення миру або створення реальних загроз безпеці народів у будь-якій формі виключається за умови дотримання всіма державами таких принципів і норм. Відповідно, міжнародна соціальна безпека є таким станом міжнародних відносин, при якому найважливішою метою співпраці держав є забезпечення та підтримання соціальної безпеки громадян кожної із них.

Це поняття включає широкий спектр питань, таких як боротьба з бідністю, забезпечення прав людини, охорона здоров'я, освіта та соціальна стабільність. Міжнародна соціальна безпека передбачає створення умов, за яких усі держави можуть гарантувати своїм громадянам основні соціальні права та можливості для гідного

---

² Ківалова Т. С. Становлення поняття міжнародної безпеки в міжнародному праві. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. №1. С. 680–683.

життя. Забезпечення міжнародної соціальної безпеки вимагає активної співпраці між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародних відносин. Це включає обмін досвідом, технічною та фінансовою допомогою, спільні програми та проекти, спрямовані на вирішення соціальних проблем. Наприклад, міжнародні організації, такі як ООН, ЄС, ВООЗ та інші, відіграють ключову роль у координації зусиль держав у сфері соціальної безпеки, надаючи платформу для діалогу та співпраці, а також ресурсну підтримку для реалізації соціальних програм.

Варто погодитись із О. В. Савченко у тому, що міжнародна безпека формується на основі національної безпеки окремих країн і народів, безпеки груп держав і районів миру³. Це означає, що міжнародна безпека не може бути досягнута без забезпечення стабільності та безпеки на національному рівні. Безпека кожної окремої країни, регіону чи групи держав є складовою частиною загальної архітектури глобальної безпеки. Таким чином, міжнародна безпека, включаючи соціальну складову, є багатограним та взаємопов'язаним процесом, що вимагає комплексного підходу та скоординованих дій на різних рівнях.

Національні зусилля у сфері безпеки мають доповнюватися міжнародною співпрацею, що забезпечує більш стійкі та ефективні рішення для глобальних викликів. Зрештою, міжнародна соціальна безпека сприяє створенню більш справедливого, стабільного та процвітаючого світу, де кожна держава та кожен громадянин можуть почуватися захищеними та мати можливості для розвитку.

Тому наше дослідження наукової інтерпретації та ознак міжнародної соціальної безпеки розпочнемо із встановлення того, як поняття соціальної безпеки тлумачиться вітчизняним законодавцем та вітчизняними дослідниками, оскільки соціальна безпека кожної окремої держави, зокрема України, є важливою складовою системи міжнародної соціальної безпеки, і відповідно, без забезпечення соціальної безпеки на національних рівнях, забезпечення міжнародної соціальної безпеки є неможливим.

Для встановлення сутності міжнародної соціальної безпеки та визначення її ознак необхідно почати з аналізу соціальної безпеки на

---

³ Савченко О. В. Взаємозв'язок міжнародної та національної безпеки. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 бер. 2019 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 185–187.

національному рівні. Соціальна безпека є важливим компонентом загальної безпеки держави, що включає захист населення від різних соціальних ризиків, таких як безробіття, бідність, хвороби, дискримінація та інші загрози, що можуть негативно вплинути на якість життя громадян.

У подальшому дослідженні, враховуючи національну соціальну безпеку, ми можемо визначити наукову інтерпретацію та ознаки міжнародної соціальної безпеки. Національна соціальна безпека забезпечується через систему соціального захисту, яка включає пенсійне забезпечення, охорону здоров'я, підтримку безробітних, соціальну допомогу та інші заходи, спрямовані на захист населення. Важливо розуміти, що соціальна безпека є динамічною категорією, яка залежить від економічних, політичних, культурних та інших факторів.

Правовий аналіз поняття «соціальна безпека» варто розпочинати із звернення до змісту загальноприйнятого стандарту прав та свобод людини в усіх країнах світу — Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року⁴. Саме цим нормативно-правовим актом було утверджено єдиний ідеал людської гідності в міжнародному масштабі.

Цей нормативно-правовий акт закріпив основні права людини, які є фундаментом для побудови системи соціальної безпеки на національному та міжнародному рівнях. Відповідно до Загальної декларації прав людини, кожна людина має право на соціальне забезпечення та на здійснення необхідних для підтримання її гідності і розвитку особистості економічних, соціальних і культурних прав, що є життєво необхідними.

Декларація наголошує на необхідності забезпечення рівності прав і можливостей для всіх людей, що є ключовою умовою для досягнення соціальної безпеки. Цей принцип є основоположним для розуміння соціальної безпеки як на національному, так і на міжнародному рівні. В рамках національних систем соціальної безпеки держави зобов'язані створювати умови для реалізації цих прав, що включає законодавчу базу, інституційні механізми та фінансові ресурси.

Міжнародна соціальна безпека включає в себе координацію зусиль різних держав та міжнародних організацій з метою забезпечення соціальної стабільності та захисту прав людини у глобальному масштабі.

4

⁴ Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

Це означає, що держави мають співпрацювати для вирішення спільних соціальних проблем, таких як міграція, біженці, глобальні епідемії та економічні кризи. Міжнародна соціальна безпека базується на принципах солідарності, взаємної допомоги та колективної відповідальності, які закріплені у міжнародних договорах і угодах.

Варто погодитись із авторами монографії «Розвиток трудового потенціалу як складова соціальної безпеки України» у тому, що в концепції людської гідності саме соціальна безпека розглядається як одна з головних передумов забезпечення гідного життя людини⁵. Також Загальну декларацію прав людини варто розглядати як нормативно-правовий акт, у якому було вперше було надано визначення соціальної безпеки, хоча цей термін безпосередньо у даному нормативно-правовому акті не вживається.

Так, статтею 22 встановлено, що «кожна людина як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави».

Хоча дане формулювання не можна прямо назвати визначенням соціальної безпеки, і скоріше ним передбачене право на соціальне забезпечення для кожної людини, проте окремі його аспекти (забезпечення соціальної захищеності особи; гарантування реалізації нею прав у економічній, соціальній і культурній сферах) дійсно можна розглядати через призму ознак соціальної безпеки.

Як зазначається у науковій літературі, на формування поняття «соціальна безпека» також вплинуло прийняття Копенгагенської декларації про соціальний розвиток⁶, метою якої було закріплено досягнення соціальної визначеності кожної людини та соціального розвитку держави, а основним завданням документу було встановлено забезпечення безпеки в соціальній сфері⁷. Тобто, у найбільш

---

⁵ Розвиток трудового потенціалу як складова соціальної безпеки України: монографія С. В. Вишновецька, М. І. Іншин, В. Л. Костюк, І. С. Сахарук та ін. за ред. М. І. Іншина, І. С. Сахарук. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 544 с.

⁶ Копенгагенська декларація про соціальний розвиток від 01.01.1995. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU95379>

⁷ Войтюк Л. М. Основні засади правового регулювання соціальної безпеки праці державних службовців в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2021. № 5. С. 45–51.

узагальненому розумінні, міжнародну соціальну безпеку можна розглядати, як безпеку кожної людини в соціальній сфері, що підкріплюється певними загально визнаними принципами і нормами міжнародного права. Втім, очевидно, що міжнародна соціальна безпека є значно складнішим явищем, яке потребує більш поглибленого аналізу.

Так, в Україні забезпечення соціальної безпеки закріплено на конституційному рівні. Зокрема, у нормах Конституції України⁸ визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю, а держава відповідає перед нею за свою діяльність (стаття 3). Це підкреслює важливість соціального захисту громадян в умовах воєнного стану та інших екстремальних ситуацій.

У статті 13 визначено засаду соціальної спрямованості економіки України, а у статті 46 — право на забезпечення кожного у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Згідно статті 13, це включає створення умов для ефективної праці, соціальної захищеності, а також справедливого розподілу доходів і доступу до соціальних благ. Економічна політика з соціальною спрямованістю має на меті забезпечити, щоб економічний розвиток держави призводив до підвищення рівня життя населення та зменшення соціальної нерівності.

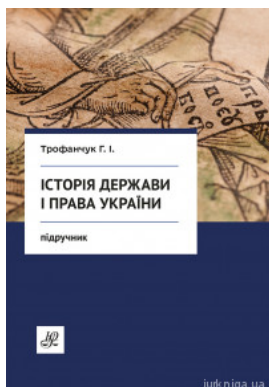
Відповідно до статті 46, це право гарантує державну підтримку вразливим категоріям населення та забезпечує основні соціальні гарантії. Соціальне забезпечення включає в себе систему пенсійного забезпечення, соціальні виплати, допомоги та інші форми підтримки, спрямовані на захист громадян від соціальних ризиків.

Ці положення є основоположними для регулювання соціального захисту і забезпечення мінімальних соціальних стандартів, що є важливими у воєнний період для забезпечення мінімальних умов життя та людської гідності. Всі ці конституційні норми мають за мету забезпечення стабільності та захисту основних прав та свобод людини в умовах економічних та соціальних криз.

---

⁸ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.

Книги, які можуть вас зацікавити

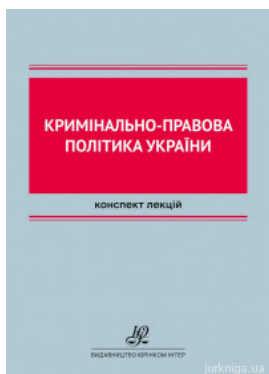
Історія держави та права України

Міжнародне право прав людини

Кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією: кримінально-правова, кримінологічна характеристика та запобігання

Кримінально-правова політика України

Перейти до галузі права
Міжнародне право

[Перейти на сайт →](#)